

Відгук офіційного опонента
на дисертацію Моштаг Євгенії Сергіївни
«Стилістично-дискурсивна характеристика сучасної жіночої
мандрівної прози»
на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.01 — українська мова
(Харків, 2017. — 182 с.)

Лінгвістика давно вже вийшла за межі академічно усталеного простору. І навіть коли йдеться про таке популярне вивчення мовних елементів у художньому творі, це не означає, що дослідник буде копірситися винятково в тексті й не подивиться на нього крізь дискурсивну призму. Вивчення стилістично-дискурсивних характеристик сучасної жіночої мандрівної прози є для лінгвістики новим досвідом. Подорожні художньо-публіцистичні твори Лесі Ворониної, Марини Гримич, Ірени Карпи, Лесі Олендій та Ірини Роздобудько, Анни Яременко як єдиний комплекс текстів ще не ставали предметом дослідження, тому наукова новизна теми дисертаційної роботи Євгенії Моштаг не підлягає сумніву.

Чітко сформульовані об'єкт, предмет, мета та завдання дозволили спланувати та здійснити дисертаційне дослідження на належному науковому рівні. Для зазначеної роботи обґрунтовано обрано методи стилістичного, семантичного й дискурсивного аналізу.

Окремо варто відзначити обсяг залученого до розгляду фактичного матеріалу: він становить понад 1500 мікроконтекстів шістьох книжкових видань 2010–2016 років.

Основні положення наукової студії висвітлені в достатній кількості публікацій у фахових виданнях, їхня апробація успішно зреалізувалася на конференціях різного рівня. Дисертація Є. С. Моштаг складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку наукових джерел, який нараховує 172 найменування.

У першому розділі дисертантка зосереджується на лінгвістичних аспектах дослідження української жіночої мандрівної прози. Пані Моштаг визначає тревелог як інтерстильовий феномен і як тип дискурсу, розкриває його мовостилістичні риси на українському матеріалі.

Науковиця констатує відсутність типології тревелогів, вказуючи лише окремі спроби окреслення жанрів. Специфічною рисою мандрівної прози вона вважає потрійну єдність «автор — герой — оповідач», яка зумовлює наративні стратегії та добір мовних засобів. Тож, зважаючи на автобіографічність тревелогів, їхнім дискурсотвірним чинником стає авторське «Я». Ця гіпотеза стає основою аналізованого наукового наробку. За Є. С. Моштаг, антропокультурними ознаками мови мандрівної прози є експресивність, аксіологічність, інтертекстуальність. Цим трьома категоріями, відповідно, присвячені другий, третій і четвертий розділи дисертаційного дослідження.

Чи не найбільш теоретично обґрунтованим виглядає другий розділ кваліфікаційної роботи. Він включає в себе й розгляд експресивних засобів з інтенсивно-параметричним компонентом значення, й образних засобів, і чинників стилістичної експресивності, і засобів експресивного синтаксису. Запропонована класифікація метафор вдало ілюструється прикладами. Є. С. Моштаг на основі докладного аналізу фактичного матеріалу робить висновок, що найбільш типовими стандартні метафори і порівняння є для ідіостилю Лесі Ворониної, тоді як найбільш оригінальні метафори й порівняння спостерігаються в Анни Яременко та Ірени Карпи. Метафори, на думку дослідниці, посилюють враження від передачі візуальних та інших чуттєвих образів і від опису емоційних станів. Єдиним мінусом оформлення цієї великої за обсягом (с. 45–104) частини наукової розвідки є надто, на наш погляд, лаконічні висновки.

У третьому розділі «Вербальна репрезентація оцінки» пані Моштаг демонструє на прикладах, як дійсність у подорожах аналізується п'ятьма чуттями. Сенсорно-смакові оцінки превалюють у жіночих тревелогах.

«Психологічні підстави цього пояснює в самому тревелозі Ірен Роздобудько: *“Людину влаштовано таким чином, що смакові відчуття частіше за будь-які інші (коли, звісно, у Брунеї у вас не закрутився шалений роман з тубільним магнатом) асоціюються з певним місцем, у якому ти побував”*» [с. 111].

В останньому, четвертому, розділі дисертації науковиця послідовно доводить тезу про те, що в тревелогах представлений увесь спектр інтертекстуальних та інтермедіальних засобів — від мінімальних однослівних цитат до текстів і розгорнутих описів явищ іншої культурно-семіотичної природи. Щоправда, не всюди теоретичні засади підкріплюються влучними прикладами (про це ми зазначимо в критичних заувагах до кваліфікаційної роботи).

Натомість цілком переконливим виглядає підрозділ 4.2, присвячений джерелам інтертекстуальності. Цікавими є спостереження про так звану автоінтертекстуальність, наявну в більшості тревелогів, яка здебільшого виконує інформативну функцію: «Леся Олендій згадує в книжці свої журналістські дописи, Леся Воронина — дитячі твори, завдяки яким її й було запрошено до Канади, Ірена Карпа поглиблює образ описуваної місцевості автоінтертекстуальним посиланням» [с. 157].

Висновки роботи цілком відповідають поставленим і реалізованим у дисертації завданням і є логічним, науково та практично обґрунтованим резюмуванням стилістично-дискурсивної характеристики сучасної жіночої мандрівної прози.

Попри високий рівень наявних у дисертаційній роботі Є. С. Моштаг теоретичних положень та їхнє достатнє ілюстрування прикладами, маємо висловити й такі критичні міркування:

1. На нашу думку, занадто зацентровано увагу на літературознавчих дослідженнях творів Ірен Роздобудько, хоча наявні лінгвістичні розвідки щодо мандрівної прози письменниці,

зокрема Р. Козака й О. Соколовської. Це створює відчуття нерівномірного розподілу уваги у вивченні стилістично-дискурсивних характеристик доробку решти авторів.

2. Виокремлені в першому розділі концепти ПОДОРОЖ, ШЛЯХ, ПРИГОДА, МАНДРІВНИК, АВТОРСЬКЕ Я не знайшли своєї подальшої реалізації в дослідженні Є. С. Моштаг. Цікаво було б визначити оцінні й експресивні компоненти названих лінгвокультурологічних утворень. Крім того, інтертекстуальність і інтермедіальність передбачають звернення не лише до текстів, але й до структур позатекстового рівня: фонових знань, прецедентних феноменів і концептів.

3. На жаль, не можемо погодитися з пані Моштаг щодо однорівневого визначення характеристик мови тревелогів. На нашу думку, інтертекстуальність і інтермедіальність (яку ще називають інтердискурсивністю) є все ж таки ознаками дискурсу, а не тексту. Натомість експресивність та оцінність — елементи текстового рівня. Таке штучне спрощення, на нашу думку, шкодить науковій студії. Логічніше було б побудувати класифікацію ознак мови мандрівної прози на текстовому й дискурсивному рівнях.

4. Констатуємо неточності у визначенні виду деяких засобів інтертекстуальності. Так, наприклад, на с. 137 зазначається: *«...навчилася влізати в усі можливі халепи, ще й дітей своїх безневинних з ембріонального віку в ті халепи затягувати. Би знали, що можна потім буде вибрати друга і по духу брата, а от із мамахою прийдеться вже жити з тою, якою карма наділила»*. Використаний Іреною Карпою уривок з поезії Василя Симоненка «Лебеді материнства» дослідниця вважає цитатою, хоча сама констатує зміну тексту: «перша частина подана майже в незмінному вигляд, лише з незначним розширенням, а в другій частині відбувається суттєва зміна стилістичного регістру» [с. 137]. За

нашою класифікацією, до якої в дисертації апелює пані Моштаг, вислови такого типу названі алюзіями, а вужче — їхнім підвидом — трансформаціями. Від цитат їх відрізняє властивість відкривати «нове у старому» завдяки експериментуванню зі змістом і формою прецедентного тексту.

Дослідниця, за нашими спостереженнями, помиляється у визначенні типу інтертексту й у прикладі з тревологу Лесі Ворониної: «*Ми хотіли потрапити до цього казкового міста [Парижа — Є. М.], мабуть, з класу п'ятого, коли начиталися захоплених романів Дюма*» [с. 138]. «Казкове місто» навряд чи можна вважати алюзією, оскільки це образний синонім первинної назви, який містить типову інформацію про предмет чи явище й виконує передусім констатативну функцію. Такі ознаки має артистичний перифраз.

Фреймовим репрезентантом, а не алюзією ми вважаємо вислів «золоте руно» («...*вирушати в далеку подорож. Епічну, я би сказала. Майже як за золотим руном, але воно буде кричати і хотіти їсти*» [с. 138]) Алюзії на грецькі міфи про аргонавтів і Харона втілені в коротких мовних знаках, за якими розгортаються знання читача: він повинен знати відповідні міфи, щоб інтерпретувати вислови. Завдяки таким алюзіям мовлення експресивізується, увиразнюються образи подорожі (у першому випадку) і грецького національного характеру (у другому). Якщо алюзіям притаманна фрагментарність передачі прототексту, то репрезентанти фреймів спираються передусім на структури свідомості.

5. Варто відзначити стилістично грамотний, логічно та чітко побудований, унормований текст дисертації здобувача. Однак, на жаль, маємо констатувати часті порушення милозвучності та подекуди наявність помилок технічного характеру.

Викладені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи. Дисертація виконана на високому фаховому рівні, Євгенія Моштаг послідовно дотримується обраної методології. Безсумнівна актуальність, високий науковий рівень, практичне та теоретичне значення кваліфікаційного дослідження, його відповідність заявленій спеціальності дають достатні підстави оцінити роботу Є. С. Моштаг як оригінальну самостійну наукову працю, що заслуговує на присудження її авторці наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 — українська мова.

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Національного університету
цивільного захисту України

О. К. Лепуга

08.12.2017

